

Mekdepde / hekaýa

Category: Goşgular, Hekaýalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 25 января, 2025

Mekdepde / hekaýa MEKDEPDE

Körpesi: "Ka-a-k, şu ýyl mekdebimiz elli ýasaýypdyr-ou! 0 sendenem uly ken-ä!" diýdi...

...welin...

Nämüçindir gidesi geldi.

Görüp gaýdasy geldi.

Şunça ýyllap ýadyna-da düşmedik mekdep, birdenkä onuň tutuş durky-düýrmegini dolduraýdy.

Çagalyk dostlary, deň-duşlary, mugallymlar, ejesi, kakasy, doganlary...

Hemmesi bilenem bagly wakalar, wakalar, wakalar...

Dynç günü bolandygy sebäpli, kän ikirjiňlenip durmady. Nirä gitjekdigini, birneme geň galyp, gaşlaryny gerse-de dymyp oňan hatynyna hymy-symy etdi-de, çykyp gaýtdy. Ulagynam münmedi. Ortanjysynyň tigrine atlandy.

Nämüçindir, şeýtse göwnüne has hoş ýakaýjak ýaly boldy durdy.

Misli, öz-özüne: "Çagalygyňa aýlaň-çaýlaňa çyksaň, "bedewiňem" şoňa laýyk bolsa ýagşy däm-aý?!" diýýän ýaly.

Bärden baranda-da, heniz mekdebiň howlusyna girmänkä, oň daş keşbi ýüreginde nähilidir birhili sodaja syzlaýan süýjümtik

gussaly yzajygy döretdi.
Bir tarapdan-a, şo-o-l köneden tanyş, otuz ýyl mundan ozal
çykylyp gaýdylan howly, binalar...
Ikinji tarapdanam, hemmesi özge...
Haýadam başga.
Binalaram üýtgeşik.
Olaň daşynyň suwagam.
Penjirelerem.
Üçegem.
Reňkem.
Howluda seleňläp duran baglaram öňki däl.
Garrap guranlary kesilip aýrylyp, ýerine-de täze agaçlar
ekilipdir.
Özem öňräk bolmaly.
Çünki howalanyp dur, ählisem...
...Bu baglar, agyryly aýagyna agram salmazlyk üçin tigriň
çarhyny haýaljakdan aýlap gelýän oňa, tebigatda-da, ynsan
durmuşynda-da pelegiň gerdişiniň aýlanyp durşuny ýatlatdy.
Agaçlar ekilýär. Kök alýar. Ese-boýa galýar. Nijeme ýyllap
pürlerinde guş-gumursa pena berýär. Astyndakylara saýasyny
paýlaýar. Jahana tohumyny seçýär. Soňam...
Garraýa-da, guraýa...
Onsoň ony aýryp, odun edinýärler. Ornuna-da nahal sanjylýar.
Olam nebwürlik bilen topraga köküni urup, hamana öz möwriti
hiç haçan geçmejek ýaly, bahymrak ösüp-ösüp depesini göge
diremäge howlugýar. Şahalaryny çar ýana ýaýratmaga gyssanýar.
Şeýdibem, özüniň neneňsi howlasynyň belentdigini bütin dünýä
sereşlemäge alňasaýar...
Alňasaý-alňasaýam, müddetiniň nädip paýaw bolanynam duýman
galýar...
Ynsanam şeýle...
Haýsy ham-hyýallaň hyjuwynda ömrümizi öz ýanýan ataşymyza
owkat edip ýörüs?!
Alla bilsin...
...Gyýyldy.
Guransoň çapylan çagalygynyň baglarynamy...
Öňki bolsa-da öňki däl mekdebinemi...

Ýa-da jahyllykda kalbynda tüweleýlän dünyäsygmaž etsem-petsemleň ýarysyny ýa çärýegin-ä beýlede dursun, hatda ondan birinem, iň bolmanda elliden birinem amal edip bilmändiginemi... Belli däl.

Özem düşünmedi.

...Ol özüniň garrap, süllerip barýan ömür daragtyna gynançdanmy ýa-da gaýran-gaýyrmadık işlerine ahmyrdanmy, sogduryp, uludan demini aldy. Pessaýja tigirlenýän tekerlerini "şyr-şyrladybam", mekdebiň derwezesiniň açyk, giň ýangapysyndan girip gitdi.

Togtap, tigrini baglaň astyndaky ýaýbaň, ağaç oturgyçlaň birine söýänindenem, ýüregi jigledi.

"Guramandyra, janawer!".

Iki ädim beýle ýanyndaky sütünü iki gujaklyk, gabygy jaýryk-jaýryk garry agaja gözü düşende ol, misli uzak-uzak ýyllara çeken aýraçylykdan soň gadyrdan dostuna sataşan dek begenip gitdi.

"Gör-ä muny!" diýip içini hümledip, agaja ýakynlady-da, oň daşyna çalnan heki soluşan, joýa-joýa gabygynyň daşyndan elini ýöretti. Sütünü siňnitli synlanda bolsa, öz bili bilen deňecerräk aşakda, çala bildirýän, çüý bilen çyzylyp ýazylan, büdür-südür, ýalňyş-ýulňuš ýazgyda nazary büdredi.

"Daňgyc"...

Dessine-de, on sekiz ýasynda neresse bolan deňdeşi Daňňyş pahyryň, hemise garagolluk gözläp, ýylgyrjaklap duran, tüňňuje maňlaýly, çasyja gözli, gara galpaklyja keşbi hakydasında direldi.

Beýleki adamlar et-siňir-süýekdir gandan ýasalan bolsa, o neresse, edil ýöne bezzatlygyňam hut ýanardagynyň göwsünden çogup çykýan ergin läbikden ýaradylan ýalydy.

Garagolluk tapsa gözü açylýardy.

Özem çepiksije bolsa-da, garadangaýtmaz urşagandy.

Degmedige bir degse, degene iki degip ýören, basylanyny boýnuna alandan ýene-de birki öwran ýenjilenini eý görýän keçjaldy.

Üstesine sögünmäge, kemsitmäge ussatlygam, dilin-ä şerebe basyp, agzyna-da hapa köwüş bilen tapbatlap, syrtynandanam çygar çybyk bilen saýgylap, tamdyryň daşyndan aýlabermeli hilisindendi.

Ýöne, muň bilşine görä-hä, o neressäň ejesi-kakasy nijeme sapar beýdibem gören bolmaly. Emma, "gurda doga täsir etmez" diýlişi dek, oň ýaly ýerinden gelme bezzada yrym-ýomuň, doga-tumaryň, çüf-püfűn peýdasy degjekmi?!

Garry-gurtydan, molla-tebipden sorap-idäp näme tär etselerem, o neressäň şo bir bolşudy.

Gaýryp-goparýan hokgalary köpelmese azalmazdy.

Mojuklaşmasa sabamazdy.

Şo bolşuna-da, zehinleňem öýjügidi.

Şu günüki ýaly ýadynda, alty ýasynda – segseninjileň başynda – noluny synpa, ine şu mekdebe getiren günleriniň birki gün yz ýany mugallym olara plastilinden islän zatlaryny ýasamagy tabşyrypdy.

Bular-a näme, ýaňybır ejeleriniň eteginden aslyşmany ýatdan çykaryp başlan izzikler, ebeteýsiz barmajyklary bilen bar ýasap bilyän "şedewrleri" – paçjarylyp duran hyýar ýa-da ondanam beter paçjyk tank.

O neresse bolsa, dümtüne-dümtüne üç kelleli, üç guýrukly şargara aždarha ýasady.

Özem edil diri ýaly her kellesini bir ýaňa talawladyp, guýrugynam göwnüňe bolmasa, dergazaba münüp, aram-aram, tarpyldadyp çar ýana urýana çalym edýär...

Ondan başga-da neresse, aýdym aýtmagy juda eý görerdi.

Aýdym sapagynda, aňkardýany (akkordeony) gujagyna alyp, mugallym saz çalyp berer.

Bulaň birem oň gapdalynda, synpdaş gyzjagazlardan utanjyna gyzarylyp-bozarylyp dikilgazyk durandyr.

Onsoň haýsydyr bir sazy hünibirýän perýat eýledýän mugallymam çalýan eseriniň içinde erär. Mukamyň diňe özüne mälüm haýsydyr bir heňine ýetende-de, hamana, ylla bir dünýä meşhur solistleň

biri Enriko Karuzo, Fýodor Şalýapine, Luçano Pawarottä ýa-da Plasido Domingo ýşarat etmäge merhemet kylýan dirižýor Hydryr Allanurowa döner. Kellesini silker-de: “I-i-i! Dawaý, köşsäm! Naçali!” diýip ümlär.

Muňa mähetdel, yüz-gözünü boz-ýaz edip söm-saýak duranam, kiçeňräge-de bir öküzce molaýana meňzäp, gözlerini pugta ýumar-da, ulili bilen zörledip gygyrmaga başlar.

Haýsy saz çalynýa?

Bögürýänje gölejik bolsa haýsy aýdymy aýdýandyryň öýdüp bagyryp dur?

Hudaý bilsin.

Mugallymam, göz-gaşyny bürüsdirse-de, arasyň kesmän, bögrürlýän sözlere gabat gelse-gelmese sazyny çalar oturar.

Bende, öte kanagatly, janypkeş, çagalaň demi bilen demli, çyndanam kärine berlen, mähriban ynsan ekeni.

Iň esasy zadam tüýs barypýatan dikdüşdi hyýalbent bolmaly. Sebäbi her gölejikden bilbilgöýä ýasajak bolup dertazarlygynyň üstesine-de, gaty ylas siňdirseň, iru-giç şony şeýdip boljakdygyna-da, jany-teni bilen ynanýan ekenmi nämemi, görgüli...

On bir ýyllap “B-çiler” bolup geçen bulaň synpynyň gyz-oglan tapawudy ýok, haýsysyna aýdym aýtdyrsa-da, megerem çydam käsesi gaty zabun synagdan geçýän sazanda mugallymyň, Daňüş neressä gezek gelende welin, guşy uçardy.

Ol bezzadyň näzikden ýakymly, özboluşly enaýy çaga sesi, mukamyň her heňi, her owazy bilen hörpdeş, tolkundaş gopardy.

Ol edil mugallymyň çalýan her bir sazyny gulagy bilenem eşitmän, ýüregi bilen, tutuş durky-düýrmegi bilen, ähli özi bilen duýyan ýalydy.

Ol, mugallymyň çalýan täze sazyna aýdymyň sözlerini nirden bilyär?

Düşünip bilmezdiler.

Emma, mugallym haýsy sazy çalaýsyn. Hatda eşretden ýaňa gözlerini süzgekledip, özüniň şeýdýändigini özem aňşyrman, bir mukamdan başga bir mukama böküp geçibersin. Daňüş neresse üçin tapawudy ýokdy. Jinnek ýalam säginmän, çalnyp başlanan täze sazyň aýdymyna ýüzüniň ugruna geçer ötägiderdi.

Özem isle halk aýdymy bolsun. Isle çaga aýdymy ýa-da ýşky aýdym. O neresse näme aýtsa-da diňläp doýup bilmersiň. Aýdylýan sözlere-de, çalynýan sazlara-da düşünmeseňem owaza maýyl, agzyňy öweldip, aňkarylyp oturansyň.

Aýdym dersiniň otagynda bolsa, diňe şo ikisi bar ýalydyr.

Hatda mugallym bilen okuwçam däl-de, iki sany deň-duş ynsan.

Sazanda hem bagşy.

Ikisem o wagt bu dünýäň adamsy däldir.

Biri şirin mukam äleminde gaýyp ýörenendir.

Beýlekisi şeýda owaz dünýäsinde ýüzýändir...

Ol, ýatlamalaryna berlip durşuna, sütünden elini çekdi. Uludan demini aldy. Dem salymda hyályndan zymdyrylyp geçen çagalyk ýatlamalarynyň täsiri zerarlymy nämemi, misli mekdebiň baş binasy tarapdan: "E-e-ý dosjan, şunammyr görüp beräý-dä-ou!" diýip, gygyryp, özüne garşy Daňňyş ylgap gaýdyberjek ýaly, şo ýana siňe-siňe seretdi.

Daňňyş küje, ylgap gel küje?!

Hanha, ol küren obaň günbataryndaky öwlüýäde, eýýäm otuz ýyla ýakyn wagt bări çöken mazar bolup ýatyr...

...Ol gaýgylı dem alanda, namyrat giden deňdeşi bilen bagly ýene-de bir wakany biygtyýar ýadyna saldy.

Ýalňışmasa, on alty ýaşyndady öýdýän.

Oň ýazuw-pozuwa güýmenen bolýandygynam iki-ýeke dosty bilyärdi.

Nireden, has dogrusy kimden eşidenem bolsa, mundan Daňňyşam habarly ekeni.

Bir günem o neresse bulara geldi. Muny çagyryp, köçä çykardı. Özüne mahsus bolmadyk ýygralyk bilen goltugyndan ýukajyk depder çykardı.

Şonda onuň çekinjeňlik bilen, kimdir biriniň göräýmeginden gaty erbet eýmenýän dek, bukup, şo depderini hasyr-husur muňeline gysdyrmaga howlugsyyna, ol juda haýran galypdy.

Ýeri, otdan-suwdan çekinmeýän, gögeleler içre, bilnäýseň, iň: "başyň ölümlı, malyň talaňly" hasaplanýan, iliň melleginden miwe çilmek, mekdebiň ýa-da kolhozyň kanturynyň üçegastyna sümlüp gögerçin awlamak ýa-da goňşy obaň oglanlary bilen uruşmak üçin gijesine ýörite toýa gitmek ýaly "alamanlardan" gaýtmaýan Daňyş nire?

Kimdir birinden ýa-da nämedir bir zatdan wehim edip, hatyrjem bolmak nire?

-Bi näme?-diýip sorady.

-Goşgy,-diýende Daňyş gyzardy.

-Kimiňki?-diýip, bu-da oň berjek jogabyny öňünden biliп dursa-da, nämücindir hetjikledi.

-Meňki,-diýende Daňyşyň ýüzüne çörek ýapybermeli boldy.

-Göçürdiňmi?-diýip, gemrişmekde hemiše Daňyşdan asgyn gelýän bü, pursatdan peýdalanyп, kasasyny kyýamata goýmazlyga çalyşdy.

Bu söze o neressäň edil ýöne gowuz ýerine köz basylana dönäýdi. Ziňkildäp, oturan ýerinden galkyjaklady:

-Ýo-ho-o-u! Göçürsemem bir getirerinmiň-aý?!

Oň bolsa Daňyşyň tolgunmasy piňine-de däl.

Ýa-da däl bolansyran bolýar.

-Men nämedeýin munyň?-diýip, içýakgyçlygyny göwnübır dowam edýär.

-Neme...diýiek boldum-laý...neme-dä-hou...-diýip o neresse, diýmekçi bolýan zadyny çekine-sakyna dişiniň aňyrsyndan itip çykarjak bolýar welin, teý bolanok.

Düýbünden diýilmejek bolup dur.

-Näme?-diýip, bu-da oňa ýardam bermekden geçen, gaýta, ejizeganymlygyna boýyn çümüp, ony hasam aljyratjak bolýamy nämemi...

- "Okap gör-äý" diýiek bolýan-la-how...-diýip o neresse, ahyry dyzyna-dyzyna, çygyna-çygyna ýüregindäkijäni aýtmaň hötdesinden gelýär.

-Men nä...o zat...nememi...-diýip bu-da – şuň ýály özüni özgelerden rüstem saýýan haýsam bolsa bir zada gezek gelende, eglişiksiz doňyürek – "edebiýat tankytçysymy" diýiek bolýar. Ýone şo pille hut şo zada anyk näme diýilýändigi ýadyna düşmeýär.

Emma ol takyk diýmese-de, Daňyş neresse oň aýtmakçy bolýan zadyna düşünýär. Üstesine-de diýjegini diýenden soň biraz köšeşipmi nämemi, ymykly ajalyny boýnuna alyp, dar agajynyň astyna çykanyňky ýaly, birneme öz-özünden güýç alyp, ekezlenýär:

-Aý şo bolmasaňam, "okaý" diýyän-dä-ou! Nä kynm-aý, şo? Özüňem...neme...edýänsiň-ä-hou...

-"Näme edýänsiň-ä"?-diýip bulam, yllabir älem eşitmesiz aýylganç syry açylyp barýana dönüp, Daňyşyň al-petinden alýar.

Tas muň "ýazýandygy hakdaky dünýä aýan, iňňän gizlin syrynyň" özüne-de mälimdigiñi dilinden sypdyran Daňyş, dilini dişleýär-de, derrew ugruny düzedýär:

-"Haçan görseň kitap okap ýö:ň" diýjek bolýan-la-hou! Onsoň sonça kitap okaňsoň, bi zatlardanam bize seredeňde nemeräk başyň çykýandyr-la-hou!

-Bolýa,-diýip bu, oňa aşagyndan çykmañ derejede çökder ýagşylyk edýän dek, mähnet hondanbärisilik bilen Daňyşyň şo depderini alyp galypdy...

Şu günüki ýalam ýadynda.

Kapyýasız ýa-da degdi-gaçdy, itenek-çomanak kapyýalaşdyrylan setirler.

Büdür-südür setirleri, tagasyksız ýelmeşdirilen topbaklar.

Bogun ölçeginiň, setiriň içki sazlaşygynyň, şygryň mazmunynyň mantyk taýdan yzygiderlilikiniň, bütewi ýeke-täk baş pikiriň güberçekledilip şekillendirilmeginiň nämegini bilmeýän, sarnamapisint goşgular...

Ählisem şo neressäň, alty ýaşdan bări özüne tanyş, keşde gaýalan dek, tămiz, owadan, nepis haty bilen adaty depderiň öýjükli sahypalarynyň yüzüne nagys edilen.

Hemmesem...

...Daňyşyň iki orun öňünde oturýan synpdaş gyz hakda...

Ýüregi sançdy.

Belki, hassahana ýerleşip, nobatdaky – her alty aýdan bir

sapar, on günlük – bejergisini almagyň möhletiniň ýakyn gelendigini habar berýändir...

Ýa-da...

Ol sütünden çekildi-de, tigriniň gapdalyna geçip, çökdi.
Soňky ýyllar endikli hereket bilen kükreginiň üstüni emaýly owkalap ugrady...

...0 gyz...

Ýakynda ilk-ä oglunu ýýerdi.

Soňam birki aý yz ýany, gyzyny durmuşa çykardı.

Çagyrylanda, beýleki synpdaşlar bilen bielelikde toýlara bardylaram, gutladylaram...

Şonda-da...

Belki, öz derdi özüne ýetik, aladasy başyndan agdyk bolandandyr...

Belki-de, bu jahanyň soňky döwürdäki endişeligi – biparhlyk munam eýlekiler ýaly ymykly özüniň beýhus ediji bimar gujagyna dolap alandyr.

Daňüş neresse ýadyna-da düşmändi.

Ine bu mahal bolsa...

Ol ýene-de uludan demini aldy.

Gursagyndaky sanjy birneme kiparlaýanca-da, birselleм hiç hili oýsuz-pikirsiz, hiç zat görmeýän gözlerini çat maňlaýyna dikip, gymyldaman oturdy...

Birhaýukdan soňam döşünden agyry-ynjyň ýitendigini syzyp, dikeldi...

Nämüçindir, göýä, bu ýerden çaltrak gidip, yzaly ýatlamalaryndan gaçýan dek, mekdebiň başbinasyna göwünli-göwünsiz mytdyldap ugrady.

Özem, birhili, göwnüne bolmasa, bärík gelenine ökünýänem ýaly. Çünkü, ýeke pursatlyk göwün galmasyna tabyn bolup, bärík gelmedik bolsady, belki...

Beýdip, ýüregem sançmasa-da sançmazdy...

...Dähedem-dessemäläp barşyna-da ol, Daňüşly ýatlamalaryna öz ýanyndan nokat goýmaga gyssandy. Hamana, şeýtse, tizräk göwnem, ýüregem ynjalajak ýaly...

Harby gullukdan dolanyp gelende, togsanynjy ýyllaň ahyrlarydy. Daňňyşyň wepat edenine eýýäm bir ýyl bolup geçipdir ekeni. Neresse, ilk-ä bolar-bolgusyz ülpetylere ulaşyp, neşä agyz urupdyr. Soňam halys sandan çykyp barşyna döz gelip bilmänem, özünü heläkläpdir...

...Çagalygyndanam bijaý mertdi, neresse. Ejizläninden, kimdir biriniň öňünde nämedir bir zat babatda kiçelenden ölenini ýeg gørerdi. Goparan hokgasyna ele düşaýse dagy, birehimräk ulular ýenjip-ýenjibem agladyp bilmezdi...

...Öýlerine gelen günü agşamara ejesi gazan atardy. Agalary bazara eňip, dürli-dümen getirdiler. Jigisi dost-ýarlaryna gelendigini buşlap çykypdyr. Hemmesi bulara üýşdüler. Deňňeneçilik. Meýlis. Birdenem olaryň arasynda oglanlaň näçesiniň ýokdugyny saýgardy. Ÿegre dostundan assyrynyk bilen sorady. Olam eýýäm mundan on-on baş gün öň gullukdan gelendiği zerarly, bütin obadan habardar.

Sanap berdi.

...Olam neşeker.

Bu-da süpük.

O-da şeýle...

Garaz, birciden deňdeşine gyran degen ýaly.

Daňňşa gezek gelende, oňam habaryny aýtdy.

Şonda-da ol gaty erbet boldy.

Endamy jümsüldäp gidipdi.

Gözünüň öňünde-de, şo özlerini daşyna hümer edip, plastilinden diri ýaly aždarhaň heýkeljigini ýasaýan oglanjyk.

Soňam, şo gür gara galpaklyja, tüňňimaňlaý oglanjyk, näzijekden iniňi tikeneklediji owazjyk bilen aýdym aýdýar. Bularam oňa öwelip, gulaklaryny üşerdip otyrlar.

Soňam şo oglanjygyň eýýäm jahyl çykan şekili, öňünde oturyp, oňa goşguly depderini uzadýar-da, dym-gyzyl bolup gyzarýar...

...Şol gün gjede ol myhmanlary sowlansoň, çetki jaýda ýassyk bagyrtlap, geçen iki ýylyň içinde ilkinji gezek hekaýa ýazypdy.

“Tüweleyiň içinde”.

Daňňş neresse hakynda.

Daň horazlary gygyryp ugranda-da hekaýasyny dyndym edipdi.

Şo hekaýaň mazmuny şumadam ýadynda.

...Oglanjyk döwürleri: "tüweleýiň içine girseň, gözüne jyn görünüärmış" diýip, bular tüweleý tursa eýmenerdiler.

Daňyş neresse bolsa, ýerden ýel göterilip, çan-kirşeni holtumyna dolap, oslagsyz bulanjyrap-towlanjyrap başladygy, nähili gyzykly güýmenjä gümra bolsalar-da, oýnuny taşlap, şoňa tarap eňerdi.

Barşyna-da, birjik-de säginmänem, ýüzünüň ugruna, tüweleýiň hut holtumyna urdurylyp girerdi. Sähel salymdan bolsa, göýä, göwsi jynly, telbe tüweleýem onuň gaýduwsyzlygyndan elheder alan dek, onuň daşyny gabsap durmagyny bes ederdi-de, buruljyrap, başga ugra gidibererdi.

Daňyşam ýüz-gözünü tot-tozana çalardyp, keýpihon jykyrdap, tüweleýiň girdabyndan sogrulyp galardy...

...Soňky giren tüweleýinden welin, o neresse sogrulyp galmagy başarman eken...

Indem, ine ýeriň yüzünde, dirileň arasynda ondan galan näme bar?

Şo aždarhaň heýkeljigem ýok.

Şo ajaýyp sesli aýdymlarım.

Şo ýeke-täk gyz hakda goşguly pynhan depderem...

Hatda, şo tüweleýiň içinde galan oglanjyk hakdaky hekaýa-da ýok.

Nädip ýitdi?

Nirede ýitdi?

Şumadam bilmeýär.

Belki özi, şomahallar her alty aýdan bir gezek, ýazan zatlary doly depderleri, olardan göwni geçen badyna küdeläp otlaýarka, bilmän, köpüň arasy bilen otlandyr.

Belki, "Iki göç bir talaň" diýilmeýämi, ondan-oňa göçülip-gonulanda nirededir bir ýerde galyp-gaçyp, ýitirim bolandyr...

O neressededen galan zat, diňe ine şü – hakyda ammarynda – çan basyp galan ýatlamalar...

-0-how, kylasgom! Sen nire, bu ýerler nire?!

Duýdansyz çykan şadyýan ses, onuň "pikir gämisini akyl derýasyndan" duralga-dünýä tarap dartdy.

Ol başyny göterende, öňünde ýylgyrjaklap duran synpdaşyna gözü düşdi.

Juw-ak saç, gasyn-gasyn, hortap ýüz, şo birmahalkam özuniň ýekinde ýigrenen gyýykmak gözleriniň ýaňsly garaýsy.

Ol sag eliniň nädip, özünden biygytyýär gulakçekgesindäki kindiwanja ýara yzyna ýeteninem duýman galdy.

"Bäh..."

Näçe ýyl geçse-de, adamyň ten hakydası, ruh hakydasından ençeme esse güýcli bolýan bolara çemel-ow! Gör-ä muny, ine şu durany, saýgarany şumat welin, bi ejiz bedeniň ilki bilen kösenen ýerine el ýetirişine bir sered-ä!".

Ol aňynda ýyldyrym deý lowurdap giden bu oýlanmasyna içinden aky gülümsiredi-de, ýara yzyny barmagynyň ujy bilen sypady.

Baý, munuň bilen çagalykda gyzyl-gyran bolup, garpyşyp urşardylar-ow!

Ikisem ýarak güjüge dönüp, baý, gemrişmek keýpinden çykardylar-a.

Megerem, hut şo noluny synpa gadam basan ilkinji günlerinden başlabam bolsa şeýledir, bü-ýä ony, olam muny düýbünden jyny almanjyklar geçäýdi.

Sebäbem nämeden?

Alla bilsin.

Biri-birini görenlerinden ýa-da eşidenlerinden, ygyp ýören ykmanda gotur it bilen ysgaşanlaryny gowy görerdi, ikisem.

Bu näme geplese, o tersinden tutardy.

O näme diýse-de, kejine gaýdasy gelip, muň dili gjär durardy.

Tä biraz akyllary goýalyşyp, sag-aman biri-biriniň kellesini kädi bulamaga döndermän on baş, on alty ýasa ýetýänçälerem, günleri täk bolsa, uruşlary jüpdi.

Käte ol muny düýrläp astyna dykar-da, ýüzüni-gözünü ejesi tanamaza dönderer.

Käte-de bu ony nobatdaky gabyr-guburda ahmalyna salyp, awundyrar-da, oň bulanjyrap ýatandan peýdalanybam, içine depe-depe keýpden çykar.

Şu sag gulak ýelkeniniň ýeňsesindäki çapyk yzam, ine şü

öñündäki, oňa henizem yşnaksyz bolup görünýän ýyrşarmada syrtarylyp duran ýaşytdaşyndan, oňa ömürlik ýadygär galypdy. Bir gezek ol mundan göz-görtele asgynlady. Şonda-da, şondan öň eger-walla ýüz urýan pyrryldagy däldir welin, şo gezeg-ä halyş kellesi göçdi. Ýa-da mese-mälîm basylyp barýanyna heýyatı uçdy. Aç-açan baýtallady. Ýerde ýatan gijenkelle daşy garbap alaga-da, muň gulakçekgesini çakmakdaşynyň beýleki taýyna dönderdi...

...Ýöne, soň olaryň azak-tenek demi düşüşdi.

Ýa akyllandylar.

Ýa il gözüne şeýlesirän bolmagy edähet edindiler.

Garaz, birek-biregi düýpgöter sulhy almazlyklary dynnymça kemelmese-de, edil biri-biriniň her sözünden aslyşjak bolup ýatmag-a üzük-ýoluk azaltdylar.

Ine şumadam, onuň bilen soňky on ýylyň içinde toýda-tomguda ýa-da ýolda-yzda aýagüstünden çalak-çulak görşen bolaýmasalar, ine-gana oturyşyp-turşulmandygyna garamazdan, oň hiç zady janyna batmaýar.

Dodajygynyň bir çetini, şo birinji gezek, mekdebiň öňünde özi ýalyjaklaň arasynda hatara durzanlarynda görendäkisi ýaly, göwnüyetmezçilik bilen gysardan bolup durmasam.

(Belki, ol bu mahal oňa göwnaçyklygyny görkezjek bolup, özünü alçak ýylgyrýandyrynam öydýändir. Ýone muň üçin-ä oň şu ýyrşarmasy, kyrk ýyl mundan ozalam barypýatan kemsidiji syrtarmady. Häzirem şo. Edil ýone, bar-a, şu ýaşyňdan, çalaran saçyňdan, öýüňdäki ýigit çykan, öýli-işikli çagalaňdan, bu bolan zatlary hökmân eşitjek, gulagy jam kibi il-günden utanmasaň dagy bar-a, şo birmahalky gögele eýýamlaryňdaky ýaly, bir wuraňda şu it ýylgyryşyny ýüzünden pozaýasyň gelip dur-da! Eger-walla, lap urup oýlandygy dä welin, şony şeýdesi gelip, heniz doly düwülmédik ýumrugam gjäp, edil ýone ýüregine dökülip gelýä-dä!).

Deriň deşigi deý çyzyk gözleriniň jümmüşinden özüne garşı siňe-siňe bakýan ýaňsylý nazarynda gizlenen: "Sen kim-aý,

çemçe? Bolluň meň başyma kylasgom! Seň ýaly kylasgomlar meň nemäme-de dä, bilseň!” diýýänje hekgerilmeli manyjygam.

Şu pikirler ýeke sellemde aňyndan at salyp geçen ol daşyndan syr bermedi. Çagalygynda-da, jahyl-juwanlygynda-da edişi ýaly, öňünde duranyň ernigysyk ýylgyryşyny, edil aýnada görünýän dek jikme-jik gaýtalap, oňa gaýtardy-da, başardygyndan alaýazsyrap dil ýardy:

-Hä, Inermyrat, men-ä bir dogduk mekdebime göz aýlaýaýyn diýip geldim welin...-diýip ol, indiki diýek kinaýalyja jümlesiniň aşagyny çyzmakdan ötri, sähelce wagtlap köpmanyly dymdy. Soňam yzyny dowam etdi:-sen bärde nämişläp ýörsüň?!

Hamana: “Kim seň ýaly tükeneni, mekdebe golaýladyp ýör-aý?” diýýän ýaly.

Söhbetdeşem jümle içre duwlananja teýenä bada-bat düşünen bolara çemeli. Sähelce-de yüzünüň terzi üýtgän ýaly etdi. Emma olam kän syr bermedi. Diňe kinaýaly gülümsiremesini hasam birazajyk çuňaldyp, jogap gaýtardy:

-Äý Güye kylasgom...Wiý bagışla!-diýip ol, muň çagalyk lakamyny duýdansyz dilinden sypdyrandygyna ökünýän kişisiräp, elini agzyna ýetiren kişi boldy:-Neme jan, seňem şo çagalygyňdaky ýaly, henizem, öz gurçuk gemren ýaly gemirýän kitaplaňdan başga şo-o-l dünýeden bihabar bolup ýörsüň-ow! Men eýýäm ýedi-sekiz ýyl bări mekdepde garawulçylyk edýän-ä!

Şu sözleri diýenden soň Inermyrat nämücindir birdenkä, ýumşady. Äheňinden teýenäni aýryp, mümkün boldugyndan çynlakaý dillendi:

-Ýa, bileňokmydyň? Şo-o-l kakam görgüli pahyr bolanda, ejeme, agama söz berdim...

Inermyrat ýene-de dymdy. Birhili diýmekçi bolýan sözleri bogazyndan bäriligine ötmeýän dek, yzly-yzyna birki sapar ýuwdundy.

Soňam edil: “Äý nammolsa, şo bolsun-la! Şuňa şumat aýtdym nä, aýtmadym nä? Öň-ä muny on ýyllap düzüwli görmediň. Ýene-de şonçalap ýa sataşarsyň, ýa sataşmarsyň...” diýip, öz-özünü yrmaga çalyşýan mysaly, birsellem oýorganyp durdy. Birdenem ondan gözünü sapajak-supajak edip, hümürdemäge başlady:

-Ýadyňa düşýändir-le...Senem-ä, şonda daşky gädikde eýleki

oglanlaň arasynda bir gözüme kaklyşan ýaly bolupdyň...ol görgülin-ä äkitjek bolup, öýde ýuwup-dolap, tikip otyrlar. Menem niреденем bolsa tapyp, çagyryp getirenlerinde, gündekim ýaly lül-gammar...Aýak üstünde zordan durun...Uly agam, gaty gazaba münüp: "Owarra bol! Açylyp gel!" diýip, yrzalaşmaga öye-de salmady...Onsoň, gölegçi ugramanka, goňsulaň hammamynda serhoşlukdan açyljak bolup, kündük baryny boşadyp bokurdagyma elimi sokýan-da ögeýän, ýetişibildigimden hem-ä gusýan, hem depämden sowuk suw eňterýän, hemem aglayan...Bilseň, kylasgom, ile peçan-a boldum, şo müddet...Şol-şolduram arak-şerapdan aram üzülip, namazlyga münülüşidir. Uly agam gürlesip, bärík işe ýerledi. Şondan bärem, gatnap ýörün-dä. Hudaýa şükür, aýlygym çagalara teperrick...

Gürrüňdesini ünsli diňläp duran ol birhili boldy.

Dözmedi.

Onuň aýdýan zatlaryna gözü shaýat bolanam bolsa, çagalyk deňdeş-duşmanyny hasam kejikdirmezlik üçin iň gowusy bilmediksiremegi müwessa bildi:

-Bäh...men üns bermändirin-aý! Şo ýolda tabydy alyp barýarkagam, soň öwlüýäde-de, diňe men-ä däl, hiç haýsymyzam bilmändiris, bu aýdýanyň. Asla men-ä, muň ýaly ýagdaýyň şonda bolandygyny soňam oba-garaň arasynda-da eşitmändirin. Ýogsa il-gün çala bir zat güman edenem bolsa, onda-munda gybat etmän-ä goýmazdy. Inermyrat oň bu oýnuny ýorsa-da, minnetdarlygyny gizlemedi. "Sag bol! Düşünýäniňe düşündim. Duzlap-dogramaýanyň Alladan gaýtsyn!" diýyän terzde baş atdy. Dessine-de muňa hemiše syrtarma bolup görünýän endikli ýylgyryşyny yüzüne çagydy:

-Äý bolýa, kylasgom! Geçeni geçdi bileli. Howwa, hany aýt, bärík gelip, näme etjekdiň? Kylaslara aýlanyp görermiň, ýa?
-Äý,-diýip ýeňsesini gaşan olam gürrüňiň başga tarapa sowlanyny kem görmedi:-Aýlansak aýlanaýaly. Çagalar ýaň mekdebimize elli ýyl dolandygyny aýtdylar welin, birhili öz-özünden bärík gaýdasym gelip bagrym gjäberdi.

-Howwa-ý, şü birki günlükde şony bärde aýdym-saz edip

belledilerem-aýt! -diýip Inermyrat, oň aýdanyny tassyklady:-Äý bolýa, kylasgom, gelen bolsaň gowy edipsiň. Buwun ine, meň bilen ýaňka-ýaňka etmek nesibände bardyr-da. Indi ikimiz dilimizi wuruşdyraýmasak, öňkümiz ýaly tä gan tenden çykyp, jan serden uçýança gemrişmägä-hä halymyz galmadyk bolsa geräm! Ýör hany onda, men seni, birmeýdan şo öňküje ýenjilenje ýerleňne görme-görşe äkideýin!

Şeý diýen Inermyrat it ýylgyryşyny hasam ulaltdy welin, şo oglanjyk döwründäki ganym garşydaşy alnynda janlanan ýaly bolaýdy.

Nämüçindir bu sapar oň gahary gelmedi. Ýogsa, öňler-ä muň ýalyjak neşderlige sözleri üçin bü paňkyldawugyň paýy gara ýumrukdy welin...

Heý oglanlyk, oglanlyk...

Ol nähilidir birhili süýjümtik ahmyr bilen kükregini dolduryp dem aldy-da, ýaňsly ýylgyrdy. Çagaka-da endigi däldi, emma şu wagt nämüçindir şeýle bigam edepsizlik edesi geldi – nädip Inermyradyň çagalyk lakamyny tutanyny özem duýman galды:

-Düş, düş öňe, Paňk! Şol paňkyldawuk boş öwünjeňligiň galman geçjeg-aý, seňem! Şumat gowuja ýadyňa salsaň, kimiň kimden artykmaçrak taýak iýeni oňatja ýadyňa-da düşer welin, bilmedikden bolan bolýansyň-la!

Onuň ýany bilen aýagyny süýräp, başbinaň girelgesinden girip barýan Inermyrada bu sözler “jana” diýen ýaly täsir etdi.

Ol gül-gül açyldy.

-Äý-ý! Goýsana-aýt, kylasgom! Heýemmır inni, gel-gel, men sennen artykmaç taýak iýerinmiň-aýt? Sen-ä-how, şo: “Güye” adyny güne ýatyp almadyň-a-how! Ýadyňa düşýän bolsa, Daňyş neresse dili duzlylygyny edip, saňa, haçan görseň, kitap okap ýoreňsoň: “Eý-ý kylasgom, kitaby bar-a, güye iýen ýaly iýýäň-aý!” diýip, ýelmäpdi. Bilýäňmi?! Onnoň menem kitapdan başga zada baş galdyrman ýören seň ýaly birinden egsik gelerinmi diýsene? Özem iň bolmanda birje gezek, hä?!

Bu-da ýylgyrdy.

Özem öz bolşuna haýran galды.

Şunça ýyllap tutulmadyk lakamy agzalanda, jinnek ýalam içi ýanmady. Öňler bolsa bu lakamyny biri dagy ol-a yüzüne diýmek

ekeni, ýaňzydaýdygam gyzyl-gyran gyrlışardы.

Bu mahal bolsa, gaýta, birhili oglanlyk döwrüne gaýdyp gelen dek, göwrümi giňäp gitdi.

Aýagynyň agyrсы, ýüreginiň agyrсы, aşgazananyň agyrсы, oňurgaň agyrсы, bokurdagyň agyrсы, öwran-öwran gaty azara goýyan ukusyzlygy, gan basyşynyň küştdepdi oýnap durmagy...

Diňe şu pilleligem bolsa, ählijesi huşundan uçdy.

Ýene-de şo bigam çagalyk.

Ýeňilaýak oglanlyk.

Agyram ýok, ynjam.

Ýitgem ýok, heýhatlygam.

Gözlegem ýok, bimanylyk duýgusam.

Aladada ýok, gemrip barýan gündelik hysyrdylaram.

-Howwa-ý, neresse, hemmämize-de lakam çatyp çykan şody,-diýip ol ýene-de Daňyş pahyry ýatlady.

Inermyrat kürtdürdi.

-Pahyr! Ömri gysga eken. Aýdymalary şumadam gulagymdan gidenok. Kämahal düýşüme-de girýä, pahyr. Hamana ol-a şo öňküsi ýaly ysgoly ýaňlandyryp aýdym aýdýamış, bizem öli-diri hemmämiz, başymyz jem bolup, ony diňläp otyrmyşyk...-diýdi-de hümürdedi. Soňam derrew hörpüni üýtgetdi:-Bi ottag ýadyňa düşýämi?

Ol deňdeşiniň görkezen işigine gaňryldy. Dessine-de ýadyna düşdi.

Geografiýa kabineti.

Myratgeldi mollum, pahyr okadardy. Uruş weterany bolansoňam, bir tarapdan-a çagalaň ölemenidi, beýleki tarapdanam bulary gaty pugta tutardy.

Okuw otagyň ýapyk gapysyna seredip durşuna onuň göwnüne bolmasa, içerden: “Ind, Gang, Brahmaputra we Baraha derýalary!!!” diýip, şo mahallar öz gözlerine äpet bolup görünýän, daýawdan, dolmuş sypatyna kybapdaş, güňleçden zarply ses bilen Myratgeldi mollumyň gygyrýan sesi gelýän ýaly boldy.

Ol gapyň tutawajyna elini uzatdy. Öz bolşuna özem düşünmän, içinden ynama mynasyp bahanajyk tapynyp goýdy. Eger-de işigi

açanda, aňyrsyndan Myratgeldi mollumyň: "Hä-ä, gijä galakçy-y! Ele düşdün ge-e-r-e-k! Gel hany bări-i-k! Men bir seniň gulagyň towlapjyk bereýin! Inniki sapar sapaga wagtynda gelmegiň üçin burmaň ýeter ýaly-y!!!" diýen sesi eşidiläýse, sakynman sarnap goýberer ýaly.

Girdi.

Myratgeldi mollum kaýda, şol ýyllardan bări kalbyna tagma bolup galan okuw otagy kaýda...

Hemme zat üýtgapdir.

Diňe şu giren gappsy, penjireler, onsoňam ders tagtasy, partalar öňki ýerinde.

Globusam, kartalaram, beýleki görkezme esbaplaram başga...

Onuň yzy bilen bosagadan ätlän Inermyrat, az-owlak sesini çykarmış durdy-da, birdenem gülüp, onuň egnine kakdy:

-Kylasgom, ýadyňa düşýämi, Myratgeldi agany "diri merhum" eden günüm?

Ol yzyna garaman, ýylgyrda, baş atdy:

-Howwa. Ir bilen Myratgeldi mollum sapaga hemisekisinden irräk gelip, yzky tekjeleň birinde nämedir bir zatlary agtaryp, dörünjiräp otyrda. Senem güpürdäp gapydan girdiň. Partalaň aňyrsyndaky mollymy göreňok. Päpgäni ýere taşladyň-da: "Ýokmy?" diýip soradyň. Hiç kim jogap bermäge ýetişmänkä-de, geýim asgyçdan Myratgeldi agaň sypal başgabyna alyp kellä geýdiň. Mähnet saýawynam eliňe alyp, pyrladyň-da, oň agzyna öýkünip, saýramaga başladyň: "Oguwjylar! Eşder bolsaňyz, Myratgeldi mollum pahyr-a öňli-soňly kaput bolupdyr! Düýn jaýlandy. Ýatan ýeri ýagty bolsun, bennämiziň! Inni geografýadanam men sizi okadýan! Düşdüňizmi? Inni men siziň Myratgelliňiz! Hany ýazyň onna: "ING, GAND, BRAHMARAHA, BRAPUTRA DERÝALARY-Y-Y!!!". Şo pursadam seň tomaşaň aňk-taňk bolup synlap oturan Myratgeldi aga pahyr, edil ýöne hinindäki gyşky ukusy bimaza edilen aýy kimin arlap, yzdan örboýuna galypdy. Gykylygy ýadyňa düşýämi?-diýip ol, loh-loh gülmäge başlady.

Inermyradam oň gülküsini alyp gösterdi. Arkan-ýüzin gaýşyp gülüp durşuna-da, ol gülkiň arasynda gaýtalady:

-Ha-ha-ha, ýadymdan çykarm-aý, kylasgom?! Sözme-söz ýadymda-

la: "Häý senemmır ikilikçiň biri! Bi meni dirikäm öllürip, jaýlap, dileg edeniň-ä hiç diýeli welin, sen bar-a, o derýalaňam atlaryndan käşir helemek ýasadyň-a! Bilip GOÝ-Ý-Ý! SÜMÜKLI-I-I!!! Myratgeldi entek ol-a özüň ekeni, seň ýuwlugyň toýunda-da tans eder!!! Meni bar-a faşistler Berlinde öldürip bildimi, gel-gel inni, seň ýaly gömük ikilikçi wepat eder ýaly!!!"...Ha-ha-ha...Bäh, görgüli arlamak arlapdy. Öýde kakam pahyr bilen atam görgüli ikisem gaty gowy edip eýmijimi ýetiripdiler. Heniz-henizlerem, öýde beýlekide bulam-delem bolup ýatan gaýyış kemer gözüme ilse, ziňkildäp gidenimi duýman galýan. Derrewem otyrýerim awap başlaýa...Ha-ha-ha...

Iki deňdeş gülüp keýpden çykdylar. Soň misli bu otagam, onuň içinde kebelekleyän çagalyk ýatlamalarynam, öten-geçenleň ruhlarynam ynjytmajak bolýan dek, dälize çykyp, işigi emay bilen ýapdylar.

Soňam olar ol otagdan bu otaga geçip, arasında gülşüp, degşip, arasında gamlanyp, şol aýlandylar ýördüler.

Her otag hakda-da, şol otagda özlerine başardyklaryndan bilim beren, edep beren, öwüt-nesihat eden, görelde görkezen, ýaşamagy öwreden, adam bolmagy ündän, durmuşdaky bilyänje ugur-ýollaryny salgy beren...mugallymlaryňam, özleri bilen okan, bilelikde önüp-ösen deň-duşlarynyňam her biri barada-da olaryň könlünde ýatlamalar tapyldy durdy.

Gussaly.

Gulkünç.

Aldym-berdimli.

Her hili...

Hoşlaşanda-da bu ikisi, nämüçindir bijaý gadyrly sagbollaşdy.

Edil garry gadyrdanlar deýin...

Hamana, bularyň kyrk ýyl mundan ozal paşmadyk ýürekdeşligi indi başlanan ýaly... Hekaýalar